
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА І РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 658.62.018.2:504.06

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

І.М. Кобушко

Сумський державний університет, м. Суми

У статті автор досліджує процес забезпечення стійкого розвитку економіки через комплексну екологізацію виробництва з урахуванням взаємозв'язку на етапах життєвого циклу товару. Це забезпечить перерозподіл екологічних витрат і створить стимули для зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

ВСТУП

Екологічно незбалансований соціально-економічний розвиток негативно впливає на ефективність суспільного виробництва. Незважаючи на спад промислового виробництва, екологічне навантаження зменшується непропорційно цьому спаду. Це обумовлено зношенням очисного обладнання більше ніж на 50-70 %, його оновлення не здійснюється через нестачу фінансових коштів. Значно знизилася темпи впровадження екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологій. Діючий на сьогодні господарський механізм природокористування не забезпечує еколого-збалансованого розвитку економіки, має в основному фіскальний характер, не дає можливості акумулювати фінансові ресурси та ефективно їх використовувати. Проявляється недосконалість податкової системи в екологічному напрямі.

ФОРМУВАННЯ МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є забезпечення еколого-збалансованого розвитку економіки через комплексну екологізацію виробництва з урахуванням взаємозв'язку на етапах життєвого циклу товару.

Виходячи з формованої мети, завданнями дослідження є:

- систематизувати сучасні науково-методичні підходи до екологізації промислового виробництва;
- обґрунтувати необхідність удосконалення процесів екологізації щодо етапів життєвого циклу товару;
- дослідити вплив фінансово-економічного механізму на екологізацію промислового виробництва;
- проаналізувати сучасний стан фінансового забезпечення здійснення природоохоронних заходів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із пріоритетних напрямів забезпечення екологічно-збалансованого розвитку є комплексна екологізація виробництва, яка сприяє реалізації концепції побудови еколого-орієнтованого виробництва.

Під комплексною екологізацією виробництва розуміють безперервний процес впровадження нових технічних, технологічних, економічних, управлінських та правових рішень, які в сукупності забезпечують еколого-економічну збалансованість.

Комплексна екологізація виробництва передбачає здійснення еколого-орієнтованих заходів у зовнішньому та внутрішньому середовищах виробничої системи. На рівні промислового підприємства комплексна екологізація передбачає екологізацію як виробничої системи, так і системи управління нею. У свою чергу, екологізація виробничої системи передбачає: екологізацію всіх видів продукції, що виробляються на підприємстві, тобто розроблення таких видів, що найменше впливають на навколишнє середовище під час виготовлення, споживання та утилізації; перебудову технічної бази у напрямку еколого-орієнтованого виробництва, яке забезпечить економію і раціональне використання природних ресурсів та зменшить забруднення навколишнього середовища; утилізацію та перероблення відходів виробництва та споживання продукції. Екологізація управлінської системи передбачає екологічно спрямовану структурну перебудову організаційних форм і методів управління (організаційних структур управління, функцій управління та його економічного механізму). Необхідно забезпечити врахування екологічного фактору при здійсненні процесів прогнозування та планування виробництва, його організації, матеріально-технічному забезпеченні, процесах інвестування, маркетингової діяльності, ціноутворення та стимулювання праці.

Аналіз різних наукових підходів довів, що комплексну екологізацію виробництва доцільно реалізувати через екологізацію життєвого циклу товару [1]. Під „екологізацією життєвого циклу товару” розуміють комплекс організаційно-технічних, економічних та управлінських заходів, що забезпечують дотримання екологічних вимог на етапах розроблення та функціонування продукції підприємства (рис.1).

Екологізація ЖЦТ передбачає два етапи: екологічний аналіз ЖЦТ та розроблення системи заходів із забезпечення екологічних стандартів на етапах ЖЦТ. Екологічний аналіз ЖЦТ – це аналітичний метод оцінки впливу на навколишнє середовище протягом всього часу відтворення даного товару (від його розроблення до утилізації). Щодо етапів ЖЦТ визначаються процеси, які впливають на навколишнє середовище. Екологічна оцінка ЖЦТ передбачає такі питання: визначення етапів та їх тривалості, де проявляється найбільший вплив на навколишнє середовище; визначення видів і кількості природних ресурсів, які споживаються на кожному етапі ЖЦТ; кількість викидів, скидів та інших видів забруднення, яке надходить у навколишнє середовище; економічна та екологічна оцінка негативних наслідків порушення еколого-економічної збалансованості на кожному етапі ЖЦТ; формування стратегії виробництва та споживання даного товару, що забезпечує мінімальний вплив на навколишнє середовище протягом всього ЖЦТ. Для проведення екологічного аналізу ЖЦТ пропонується відповідна матриця: „етапи ЖЦТ” (придбання сировини, матеріалів, палива, енергії, складування, транспортування, виробництво, дистрибуція, споживання, утилізація), „навантаження на навколишнє середовище” (споживання природних ресурсів, розміщення відходів у навколишньому середовищі й т. ін.). Екологічна оцінка ЖЦТ спрямована на визначення потенційних екологічно небезпечних ситуацій та розроблення відповідних превентивних заходів, які в комплексі забезпечують дотримання вимог еколого-економічної збалансованості і в сукупності складають процес екологізації ЖЦТ.

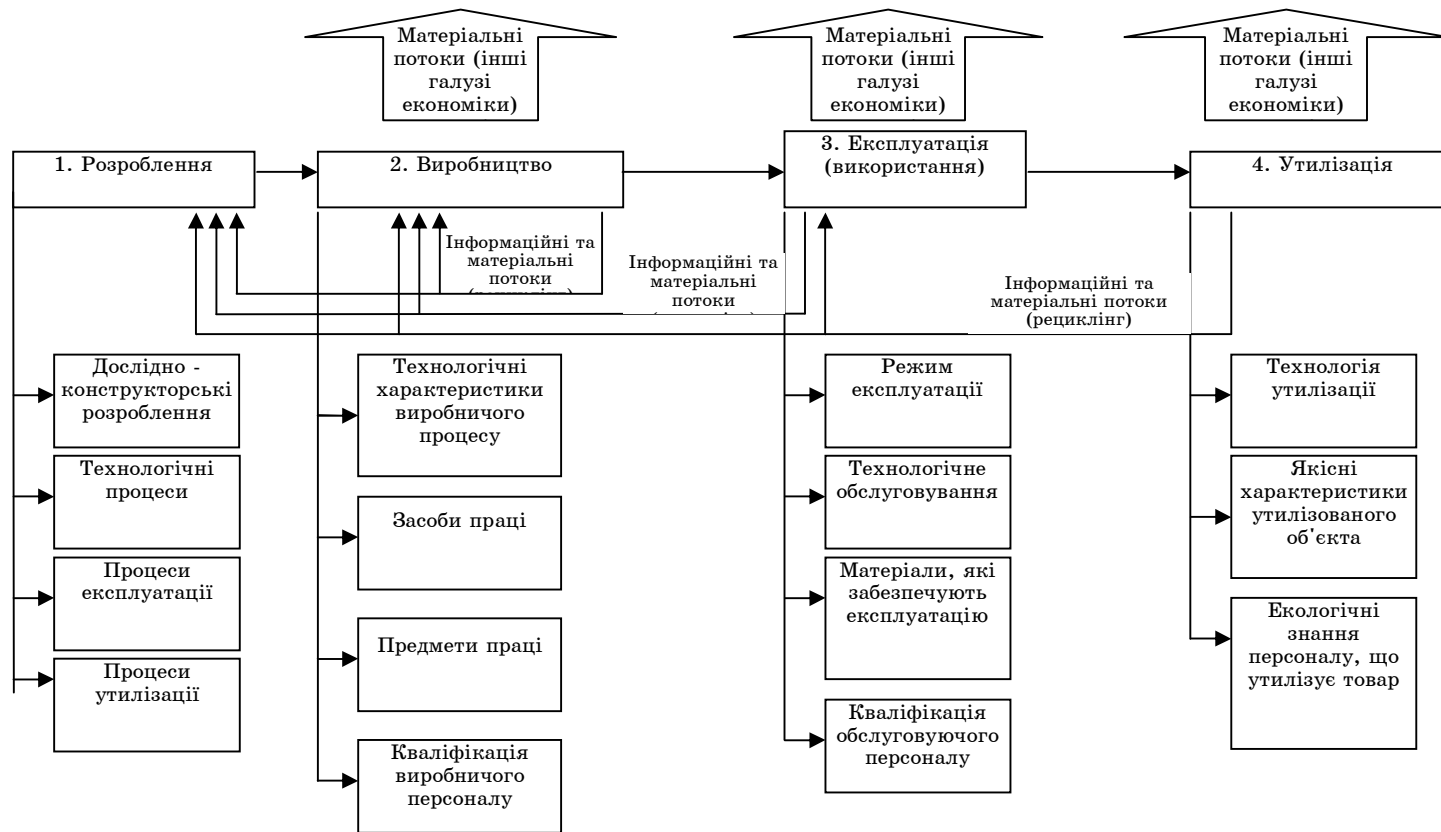

Рисунок 1 – Екологізація життєвого циклу товару щодо етапів розроблення і функціонування

У результаті аналізу доведено, що з укрупнених етапів ЖЦТ – розроблення, виробництво, експлуатація та утилізація – найбільш ефективним стосовно екологізації ЖЦТ є перший етап. На етапі розроблення товару, виходячи з результатів екологічного аналізу ЖЦТ, прогнозується, планується, координується та забезпечується контроль впливу попереднього етапу ЖЦТ на наступний з урахуванням екологічного фактору. На цьому етапі здійснюється розроблення еколого-превентивних заходів за етапами ЖЦТ (технологія виробництва, процеси експлуатації, процеси утилізації). На етапі виробництва продукції факторами екологізації є: дотримання технологічної дисципліни щодо екологічних вимог; забезпечення екологічності вихідних сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів; дотримання екологічно обумовлених режимів роботи обладнання; забезпечення екологічних знань виробничого персоналу.

На етапі споживання товару екологізація забезпечується: екологічно обумовленим режимом експлуатації товару; технічним обслуговуванням з дотриманням екологічних вимог; використанням у процесі експлуатації екологічних матеріалів та паливно-енергетичних ресурсів; відповідною кваліфікацією обслуговуючого персоналу.

Для забезпечення процесів екологізації на етапі утилізації враховуються такі фактори: технологія переробки спожитого товару; якісні характеристики товару, що утилізується на предмет економічності та екологічності його переробки, можливості утилізації самою природою; екологічні знання персоналу, що утилізує товар.

Для здійснення процесів екологізації за етапами ЖЦТ необхідно розробити відповідний механізм, метою якого є забезпечення цих процесів фінансовими ресурсами, створення умов для їх акумуляції на рівні промислового підприємства, стимулювання заходів із забезпечення процесів екологізації ЖЦТ; економія фінансових ресурсів за рахунок оптимізації екологічних витрат за етапами ЖЦТ.

У той самий час доведено, що існуючий на сьогодні господарський механізм раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища недостатньо виконує пов'язані з ним функції, має більш фіскальний характер, представлений в основному численними зборами і платежами за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища.

Накопичені фінансові ресурси в природоохоронних фондах різного рівня використовуються не в повному обсязі і з недостатньою ефективністю, не пов'язані з процесами екологізації на рівні окремих суб'єктів господарювання. Розробка господарського механізму екологізації базується на загальних принципах формування будь-якого господарського механізму. Основними його елементами є: еколого-орієнтовані методи (планування, прогнозування, програмування); організаційна система управління процесами екологізації; екологічні стандарти і нормативи; економічні важелі і стимули екологічного спрямування; еколого-орієнтовані ціновий, податковий і фінансово-кредитний механізми [2].

Аналіз показав, що необхідно відокремити в рамках господарського механізму як складового елемента фінансово-економічного механізму екологізації. Фінансово-економічний механізм екологізації виробництва розглядається як єдина система, яка складається з економічного та фінансового механізмів і які виконують різні функції у процесах екологізації.

У широкому розумінні економічний механізм представлений сукупністю форм і методів функціонування суспільного виробництва, як еколого-економічна система, яка відповідає ступеню розвитку процесу використання законів природи й економічних законів у діяльності людей.

У вузькому розумінні цей механізм визначається як система спонукальних інструментів, яка управляє економічною поведінкою суб'єктів господарювання, спрямовуючи їх на здійснення ресурсозберігаючих заходів – досягнення еколого-економічної збалансованості функціонування суспільного виробництва і якісного стану навколишнього середовища [3].

Фінансовий механізм є комплексом різних фінансово-вартісних важелів, тісно пов'язаних між собою і таких, що стимулюють підприємства різних галузей до проведення природоохоронних заходів. До них можна віднести екологічну податкову політику, платежі за користування природними ресурсами і забруднення навколишнього середовища, удосконалення ціноутворення на продукцію природоексплуатуючих галузей, особливо на екологічно чисту продукцію і технології, а також ряд інших важелів. Мета цього механізму – оздоровлення екологічної обстановки в регіонах з мінімальними витратами матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, на основі забезпечення максимально сприятливих економічних умов для природоохоронної діяльності підприємств [4].

ВИСНОВКИ

Комплексна екологізація виробництва є одним із пріоритетних напрямів забезпечення екологічно-збалансованого розвитку економіки. Вона передбачає комплекс еколого-орієнтованих заходів у зовнішньому та внутрішньому середовищі виробничої системи та реалізується через екологізацію життєвого циклу товару. Екологізація життєвого циклу товару - це комплекс організаційно-технічних, економічних та управлінських заходів, що забезпечують дотримання екологічних вимог на всіх етапах розроблення та функціонування продукції підприємства.

SUMMARY

ECOLOGIZATION OF INDUSTRIAL PRODUCTION AS FACTOR OF STEADY DEVELOPMENT OF ECONOMY

Kobushko I.M.

Sumy State University

In the article the author explores the process of providing of steady development of economy through the complex ecologization of production taking into account intercommunication on the stages of life cycle of commodity. It will provide the redistribution of ecological expenses and will create stimuli for decrease of negative influence on a natural environment.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобушко И.Н. Экологизация этапов жизненного цикла товара в системе экологизации промышленного производства // Вісник Сумського державного університету.- 2006.- №1 (85).- С. 127-135.
2. Экономический механизм экологизации производства / Е.В. Мишенин, Б.А. Семененко, Н.В. Мишенина. – Сумы: ИПП „Мрія-1” ЛТД, 1996.-140с.
3. Веклич О.А. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання // Економіка України.- 2003.- № 10.- С.62-70.
4. Волков А.А. Финансовый механизм охраны окружающей среды // Финансы.- 1999.- №3.- С.18-20.

Кобушко І.М., канд. екон. наук., асистент
кафедри фінансів

Надійшла до редакції 15 грудня 2008 р.